

Ön Yargılar Bağlamında Fark Edilmeyen Çocukların Bilimsel Araştırmalardaki Yeri

Yüksel Büşra YÜKSEL AYKANAT *

Kitabın Adı: Fark Edilmeyen Çocuklar

Kitabın Editörü: Arzu Arıkan

Sayfa Sayısı: 298

Yayınevi: Eğiten Kitap

Yayın Tarihi: 2022

ISBN: 978-8297-89-8

Bilimsel araştırmaların önemli bileşenlerinden biri çalışma grubudur. Çocuklar araştırmaların çalışma grubunu oluşturmasına karşın onların araştırmalara katılım düzeyleri, nasıl algılandıkları farklılık göstermektedir. Çocukların bilimsel çalışmalara dahil olmalarının, toplumsal ve akademik çevrelerde giderek daha fazla önem kazandığı söylenebilir. Günümüzde çocukların dahil olduğu ve etkin katılımcılar olarak kabul edildiği araştırmalar ise nispeten yenidir ve gün geçtikçe bu bakış açısıyla yapılan araştırmalar artmaktadır. Ancak tüm araştırmalar ve araştırmalarda kullanılan yöntemler her çocuk grubunun ihtiyaçlarına, farklılıklarına ve yaşam koşullarına tam anlamıyla yanıt vermeyebilir. Çocukların gelişim süreçleri, yaşadıkları çevresel ve sosyal koşullara göre büyük ölçüde farklılık göstermektedir. Bu noktada fark edilmeyen çocuklar, yeterince incelenmeyen, yani ikinci planda kalan bir gruba temsil eder. Bu bağlamda, çocukların karşılaştıkları zorlukların derinlemesine anlaşılması ve ele alınması hem gelecekte yapılacak akademik çalışmaların niteliğini arttırmada içgörüyü oluşturması hem de pratik anlamda iyi örneklerin yaygınlaştırılması açısından büyük bir önem taşır. Çünkü bu çocukların dünyasına dair farkındalık yaratmak, onların sesini duyurmak, toplumun onlara daha duyarlı yaklaşmasını sağlamak, her zaman kolay olmasa da elzemdir. Doç. Dr. Arzu Arıkan'ın editörlüğünü yaptığı "Fark Edilmeyen Çocuklar" isimli kitap tam bu noktada önem kazanmaktadır. Kitapta, fark edilmeyen çocuklar ile, genellikle araştırmalarda

---

* Arş. Gör., Erciyes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Temel Eğitim Bölümü Okul Öncesi Eğitimi ABD., E-Posta: ybusrayuksell@gmail.com, Orcid ID: 0000-0001-5685-242X.

Makale Gönderilme Tarihi: 9.09.2024

Makale Kabul Tarihi: 25.12.2024

yeterli sayıda veri toplanamayan ve ortalamanın ya da çoğunluğun gölgesinde kaldıkları için eğitim araştırmacılarının ilgisini yeterince çekmeyen grupları ifade etmektedir.

“Fark edilmeyen çocukların dünyalarına farklılıklar penceresinden bakan” bu çalışma, on bölümden oluşmaktadır (s.4). Giriş kısmı olan ilk bölüm, “Fark Edilmeyen Çocukların Dünyalarına Farklılıklar Penceresinden Bakış” başlığını taşımaktadır. İkinci bölüm olan “Özel Gereksinimleri Olan Çocuklar” gelişimsel farklılıklar boyutunda ele alınırken, “Eşitsizlikler ve Ayrımcılıklar Sarmalında Romanlar,” “Göç Sürecinde Suriyeli Çocukların Eğitim Yolculuğu,” ve “İki Dilli Çocukların Okulda Yaşadıkları Zorluklar” başlıklı bölümler kültürel farklılıklar boyutuna odaklanmaktadır. “Anneleri Cezaevinde Olan Çocuklar,” “Ergen Anneler ve “Çocuklarının Zamansız Hikayeleri,” ve “Cinsel İstismar Mağduru Çocuklar” başlıklı bölümler ise psikolojik farklılıklar çerçevesinde incelenmektedir. “Kırsal Bölgelerde Eğitimin Dünü, Bugünü ve Yarını” başlıklı bölüm mekânsal farklılıklar bağlamında ele alınırken, çalışmanın sonuç bölümü “Çocuklarla Bilimsel Araştırmalara Farklılıklar Penceresinden Bakış” başlığı altında toparlanmıştır.

Editör Doç. Dr. Arzu Arıkan’ın yazdığı Giriş bölümünde, fark edilmeyen çocukların yaşamlarını bilimsel araştırmalarla aydınlatmanın ve toplumsal dönüşüme katkı sağlamanın, eğitim odaklı bakış açılarının değişmesiyle mümkün olacağı vurgulanmaktadır. Türkiye’nin erken çocukluk eğitimindeki yeni yönelimlerde zamanın gerisinde kaldığına dikkat çekilen bu bölümde, özellikle 'moda konular' ve kolayca erişilebilen 'ortalama' katılımcılarla aceleye getirilmiş araştırmalar yapmanın bilimsel bilgiye katkı sunmayacağı belirtilmektedir. Araştırmalarda sorulara yanıt ararken, katılımcıları yerel bağlamla ilişkilendirmenin bilgiyi anlamlı kılmamanın en önemli yolu olduğu savunulmaktadır. Bilimsel bilginin daha faydalı olabilmesi için, yalnızca popülerlikleri veya yüksek atıf alma potansiyelleri nedeniyle değil, toplumsal etkileri ve yerel gerekçeleri olan konuların araştırmalara yön vermesi gerektiği belirtilmektedir (s.3). Bu söylem, belki de araştırmacılar olarak bizlerin durup düşünmesi ve bakış açımızı yeniden değerlendirmemiz için bir davet niteliği taşımaktadır. Fark edilmeyen çocukları, çalışmada olduğu gibi gruplandırmak, bu çocuklara yönelik ön yargıları pekiştirebilir. Buna yönelik olarak yazar, farklılıklar konusunda indirgemeci bir tavırdan kaçınmanın önemine dikkat çekerek, farklı sosyal deneyimlere sahip çocukları ayrı başlıklar altında ele almanın onları sınıflandırma ve sosyal kimliklerini belirli özelliklere sınırlama riski taşıdığını vurgulamaktadır. Ayrıca, sadece yetersizlikleri ve olumsuz deneyimleri üzerinden bu çocuklara yaklaşmanın, istenmedik şekilde fark edilmelerine neden olabileceğini belirtmektedir. Bununla birlikte, bilimsel araştırmaların bu çocukları birey olarak, biricik

olduklarını göz önünde bulundurarak ve sosyal deneyimlerini anlamının değerini kabul ederek yapılmasını önermektedir. Son olarak, çocuklarla yapılacak bilimsel araştırmalarda 'tüm çocuklar' anlayışı yerine kapsayıcı bir felsefe ile 'her çocuk' bakış açısının benimsenmesi gerektiğini ve fark edilmeyen çocukların biricikliğinin bu şekilde araştırmalara yansıtılabileceğini ifade etmektedir. Bu doğrultuda yazarın ele aldığı bakış açısı, çocukları gruplandırmak yerine bireysel farklılıklarına ve sosyal deneyimlerine odaklanarak, ön yargıların önlenmesine katkı sağlayabilir. Bu yaklaşım, çocukları sadece belli özelliklere indirgemek yerine, onların her birini biricik bireyler olarak tanır ve değerlendirir. Böylece, çocukların etiketlenmesi ve ayrımcılığa maruz kalması yerine, geniş bir perspektifle ele alınmaları sağlanır. Yazarın önerdiği "her çocuk" anlayışı, kapsayıcı ve empatik bir bakış açısıyla çocukların sosyal kimliklerini zenginleştirerek, ön yargıları besleyen dar kalıpları aşmaya olanak tanır.

“Özel Gereksinimleri Olan Çocuklar” başlıklı ikinci bölüm, özel gereksinimi olan çocukların eğitim ve sosyal yaşamda karşılaştıkları engelleri derinlemesine inceleyerek önemli katkılar sunmaktadır. Bölümün başlığında yer alan “Gereksinimler” terimi kapsayıcı bir yaklaşım sergilemesi açısından dikkat çekicidir. İçeriğinde, özel gereksinimi olan çocuklara yönelik tarihsel bakış açıları, yasal düzenlemeler, kullanılan terimler ve yaygınlık durumları kapsamlı bir şekilde ele alınmıştır. Bölüm yazarları Gözde Tomris, Seçil Çelik ve Asuman Sağlam Ak, özel gereksinimi olan çocukların ekolojik sistem bağlamında değerlendirildiğinde, olumlu bir öğretmen tutumunun ve sınıf ikliminin çocukların topluma uyum sağlamalarında ve olumlu yaşam deneyimleri kazanmalarında nasıl etkili olabileceğini açıklamaktadır. Bölümde ayrıca, uluslararası ve Türkiye bağlamında yapılan çalışmaların sentezine yer verilmiş olup, mevcut durumu betimleyen araştırmaların ötesinde, güncel ve etkin müdahale programlarının yaygınlaştırılması gerektiği vurgulanmaktadır.

Kitabın üçüncü bölümü Zeynep Alat ve Şennur Eçmen'in yazdığı “Eşitsizlikler ve Ayrımcılıklar Sarmalında Romanlar ve Çocukları” başlığını taşımaktadır. Bu bölümde, Roman çocuklarının yaşam standartları, eğitime erişim imkanları ve karşılaştıkları temel sorunlar detaylı bir şekilde incelenmiştir. Bölüm, Roman çocuklarının eğitimiyle ilgili mevcut eşitsizlikler ve ayrımcılığı vurgularken, bu konudaki araştırmalara ve bazı Roman ailelerinin seslerine de yer vermektedir. Romanlara yönelik ayrımcılığın, toplumsal kabul arayışından öte, kapsayıcı ve düzenleyici sosyal politikalarla ele alınması gerektiği ifade edilmiştir. Bu bağlamda, öğretmenlerin rolü vurgulanmakta; öğretmenlerin, çocukların okul dışındaki yaşantılarını da dikkate alarak onların güçlü yönlerini ortaya çıkarmaları gerektiği

belirtilmektedir. Bölümde ayrıca, Romanların maruz kaldığı ayrımcılığın “ön yargı” terimi ile hafifletilmesi ve “ırkçılık” kavramından kaçınılması dikkat çekici bir nokta olarak öne çıkmaktadır. Bu bölüm, hem sosyolojik bir perspektifle ele alınmış hem de güçlü bir felsefi bağlamla desteklenmiş bir inceleme olarak karşımıza çıkmaktadır. Bölüm incelendiğinde, Roman çocukların eğitim sistemindeki varlıklarına dair bazı veriler dikkat çekmektedir. Alexiadou’ya (2019) göre, Roman çocukların okula devam oranlarının yüksek ve okul terki oranlarının düşük olduğu ülkelerde bile genellikle düşük kaliteli ve yetersiz donanıma sahip okullara yönlendirildikleri görülmektedir. Ayrıca, bazı ülkelerde örgün eğitime kabul aşamasında kültürel ön yargılar içeren test ve sınavların uygulanması, sosyal açıdan dezavantajlı durumdaki Roman çocukların büyük bir kısmını daha düşük kaliteli ve izole edilmiş okullara gitmesiyle sonuçlanmaktadır (Alexiadou, 2019). Bunun yanı sıra Roman çocuklara yönelik ön yargıların da olduğu aşikardır. Ama burada akla gelen bir soru da Romanların da topluma yönelik ön yargıların olup olmadığıdır. Fark edilmeyen Roman çocuklarla ilgili planlanan çalışmaların çok yönlü ele alınması adına bu soru da göz önünde bulundurulabilir.

Kitabın dördüncü bölümü Betül Yanık Özger tarafından kaleme alınan “Göç Sürecinde Suriyeli Çocukların Eğitim Yolculuğu” başlıklı bölümdür. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı verilerine göre 2024 yılında Türkiye’de geçici koruma statüsünde kayıtlı Suriyeli sayısı 3.096.157’dir. Bu rakamın neredeyse bir milyonunu 0-9 yaş arası çocuklar oluşturmaktadır (Göç İdaresi Başkanlığı, 2024). Bu bölüm de Türkiye’deki Suriyeli çocukların göç deneyimlerine ışık tutarak eğitim yaşantılarını çokkültürlülük bağlamında betimlemeyi amaçlamaktadır. Bölümde Suriyeli çocukların eğitimi ile ilgili çokkültürlülük kavramına değinilmiş ve bir önceki bölüme paralel olarak öğretmenlerin sınıflarındaki çocukların ihtiyaçlarının farkında olması gerektiğinin altı çizilmiştir. Öğretmenlerin çokkültürlü eğitim anlayışına olumlu bir yaklaşım sergiledikleri ve Suriyeli çocukları daha iyi anlayabilmek adına onların dilinde kurslara katıldıkları belirtilmiştir. Her ne kadar bu durum iletişimin daha kuvvetli olmasını sağlasa da bu süreçte gönüllülük, zaman, mekan gibi etkenler karşımıza çıkabilir. Bölümde ayrıca Suriyeli çocuklarla yapılan çalışmaların arttığı ifade edilmiştir. Bu çalışmaların travmatik deneyimler ve etkileri, okul algıları, okula uyum gibi konularda yapıldığı dikkat çekmektedir. Çalışmaların bu yönde olması bu çocuklara yönelik ön yargıların bir işareti olarak görülebilir. Bölüm yazarı da benzer şekilde yapılacak araştırmalarda daha geniş bir pencereden bakılmasının, onların sorunlarının tespit edilmesinde etkili olacağını söylemiştir. Ayrıca yazar, çocuklarla ilgili verilerin daha çok okul idaresi, öğretmen ve ebeveyn aracılığıyla

toplandığını ve Suriyeli çocukların seslerinin doğrudan duyulmasını engellediğini belirtmektedir. Ancak bu durum sadece Suriyeli çocuklarla değil, her çocuk için bir problem olarak karşımıza çıkmaktadır. Nitekim kitabın son bölümünde bu konuya değinilmektedir.

Beşinci bölüm “İki Dilli Çocukların Okulda Yaşadıkları Zorluklar” başlığını taşıyan ve Gizem Köşker tarafından yazılan bölümdür. Bölüm dil becerileri, ikinci dil, yabancı dil, ana dil gibi kavramsal başlıkların ardından iki dilli çocukların okulda yaşadıkları zorluklara değinmektedir. Zorlukların altında yatan sebepler ise okul öncesi eğitim, sosyoekonomik şartlar, öğretmen kapasitesi, aile yaklaşımı, sınıf içi uygulamalar, kitap okuma alışkanlığı ve kısıtlı sözcük bilgisi başlıkları altında tartışılmaktadır. Yapılan araştırma örneklerine bakıldığında ise Türkiye’de genellikle nitel, yurtdışında ise nitel çalışmaların yanında nicel çalışmaların da sayıca fazlalığının dikkat çektiği belirtilmektedir. Buna karşın karma araştırmaların azlığının altı çizilmekte ve çok dilli ve çok kültürlü toplumların sayısının fazlalığı göz önüne alındığında karma araştırmaların önemli bir ihtiyaç olduğu ifade edilmektedir. Bu bölüm iki dillilik olgusunun anlaşılması ve yabancı dil ile karıştırılmaması bakımından da bir farkındalık yaratmaktadır. Nitekim bölümde yazarın da değindiği gibi eğitim fakültesinin lisans programlarında iki dilli çocuklara yönelik ders içerikleri yok denecek kadar azdır. Ancak Türkiye’nin günümüzde çok kültürlü yapısı da göz önüne alındığında öğretmen adaylarının meslek hayatına başlamadan önce bu konuya aşina olmaları önemli görülmektedir. Günümüzde birden fazla dil bilmenin bireye hayatı boyunca katkı sağladığı bir gerçektir. Bu süreçte iki dilli çocukların karşılaştıkları sorunları dezavantaj olmaktan çıkarıp bir avantaja dönüştürmek gerekmektedir. Bunun için öğretmenlerin rolü ve velilerle iş birlikli bir süreç yönetmelerine yönelik ifadeler diğer başlıklarda olduğu gibi bu bölümde de dikkat çeken noktalardan biridir.

“Anneleri Cezaevinde Olan Çocuklar” başlıklı altıncı bölüm, annelerinin cezaevinde bulunmasının çocukların gelişimleri üzerindeki etkilerini ve bu etkileri azaltmak amacıyla neler yapılması gerektiğini incelemektedir. Seda Donat Bacıoğlu tarafından yazılan bölüm, öncelikle incelenen ülkelerin anneleriyle birlikte cezaevinde kalma düzenlemelerine dair bilgileri sunmaktadır. Bu bağlamda, cezaevinde anneleriyle kalan çocuklara ilişkin yapılmış araştırmalara ve cezaevinde bulunan kadınların deneyimlerini aktaran çalışmalara yer verilmiştir. Bu yaklaşım, bölümü daha ilgi çekici hale getirmiş ve tartışılan konuları güçlü bir şekilde desteklemiştir. Ön yargı ve ayrımcılık kavramları bu bölümde de karşımıza çıkan iki kavram olmuştur. Yazar cezaevine girme tehlikesi olan kadınların genellikle “kayıtsız ve ihmal eden anneler” olarak etiketlendiğini ve bu kişilerin çocuklarını seçmek yerine suç işlemeyi

seçmiş insanlar olarak tanımlandığını belirtmektedir. Bu doğrultuda sadece cezaevine giren annelerin değil, bu annelerin çocuklarına karşı da toplumun kalıp yargılara sahip olduğunu söylemek yanlış olmaz. Belirtilen kalıp yargılar çocukların sosyal çevrelerinde ön yargılara, etiketlenmeye ve ayrımcılığa yol açabilir. Bu da onların hem akademik hem de sosyal duygusal gelişimlerini olumsuz etkileyebilir. Bu etkileri en aza indirmek için “Fark Edilmeyen Çocuklar” bağlamında ebeveyni cezaevinde olan çocuklarla çalışmaların yapılması ve farkındalığın artırılması oldukça önemlidir. Nitekim yazar yapılan çalışmaların daha çok proje düzeyinde kaldığına ve sürdürülebilir olmadığına dikkat çekmiştir. Ancak bu noktada Türkiye bağlamında çalışmaların yapılması için alınması gereken izinlerin zorluğunun göz önünde bulundurulması gerektiği düşünülmektedir.

Kitabın yedinci bölümü Hanife Kahraman tarafından yazılan “Ergen Anneler ve Çocuklarının Zamansız Hikayeleri”dir Türkiye’de ergen anneler ve çocuklarıyla çalışan araştırmacılar için başvuru kaynağı olarak hazırlanan bu başlık altında ergen anneliğin yaygınlığı ve bu olgunun ortaya çıkardığı sorunlar, ergen anneliğinde risk faktörleri, müdahale çalışmaları ve anneleri ergen olan çocuklar için yapılabilecek çalışmalar gibi konulara yer verilmiştir. Yazar Türkiye’de ergen anneliği ile ilgili literatürde az sayıda çalışma olduğunu belirtmiştir (örn. Demiröz, 2017; Dokgöz vd., 2008) . Ancak yazarın da bölümde ifade ettiği gibi olası ergen hamileliğinin önlenmesinde eğitim uygulamaları kapsamında cinsel eğitim programlarının uygulanması gerekmektedir. Bu nedenle yapılacak çalışmaların sadece sağlık alanıyla sınırlı kalmaması, eğitim programlarının hazırlanabilmesi için ihtiyaç analizi, içerik düzenlemesi gibi konularda çalışmalara yer verilmesi oldukça önemlidir.

Sekizinci bölüm “Cinsel İstismar Mağduru Çocuklar” başlıklı bölüm olarak karşımıza çıkmaktadır. Yazarı Tuğba Türk Kurtça olan bu bölümde çocuğun cinsel istismarı farklı boyutlarda ele alınmış ve konu ile ilgili yapılacak araştırmalar için temel bilgiler bulunmaktadır. Bu bilgiler yasal bağlamda çocuk istismarı, yaygınlık, istismarın etkileri, çocuklarda uygun olmayan cinsel davranışlar, öğretmen rolleri başlıkları altında yer almaktadır. Bu bölümde cinsel istismarın çocukların fiziksel, duygusal ve psikolojik gelişimlerinde kalıcı izler bıraktığı vurgulanmakta ve bu durumun çocukların gerek sosyal ilişkilerinde gerekse akademik performanslarında ne tür zorluklar yarattığı incelenmektedir. Diğer bölümlerde olduğu gibi bu bölümde de vurgulanan nokta ön yargı ve etiketlemedir. Bunun bir sonucu olarak cinsel istismarın yaygınlığına ilişkin veriler var olandan azını yansıtabilmektedir. Çünkü istismara uğrayan çocuklar ve aileleri etiketlenmekten ve ayrımcılığa uğramaktan korktuklarından bu tür vakaları bildirmekte tereddüt edebilmektedir. Ayrıca toplumun cinsel istismar konusundaki

tabuları ve algıları, mağdurların yaşadıklarını ifade etmelerini zorlaştırabilmektedir. Okula giden küçük çocuklar söz konusu olduğunda ise öğretmenlere bazı görevler düşmektedir. Bölüm yazarı öğretmenlerin rollerini bilgi edinme rolü, uygulama rolü ve bildirme rolü başlıkları altında ele almaktadır. Bilgi edinme rolü başlığı altında öğretmenlerin cinsel istismarla ilgili işaretleri tanıma ve istismarı bildirme konusunda kendilerini yetersiz ve hazırlıksız hissettiklerini belirtmektedir. Bu durumu öğretmenlerin hizmet öncesi ve hizmet sırasında konuyla ilgili eğitim almamaları ile ilişkilendirmektedir. Nitekim YÖK Okul Öncesi Öğretmenliği lisans programına bakıldığında bu konuyla ilgili zorunlu veya seçmeli ders olmadığı göze çarpmaktadır. Bölümde ifade edildiği üzere öğretmen adaylarının bu konu ile ilgili bilgi eksiklerini gidermek için derslerin planlanması elzemdir. Derslerin planlanması ile ilgili olarak yazarın dikkat çektiği nokta ise öğretmen adaylarının fiziksel istismar gibi daha görünür belirtileri tanıyabilirken, duygusal, psikolojik istismar gibi diğer türleri tanımakta zorluk çekebilecek olmasıdır. Dersin içeriğinde ayrıca istismarı zorunlu raporlama rolü, deneyimler ve çocuk istismarı anlattığında verilen tepkiler ile ilgili deneyimlere yer verilebileceği ifade edilmektedir. Bunun yanı sıra hangi davranışın çocukların merak etmesinin ve deneyimlemesinin bir sonucu olduğu, hangi davranışın ise cinsel istismar belirtisi olduğunu anlamının ayrıca önemli olduğu belirtilmektedir.

Dokuzuncu bölüm ise Mine Ekinci ve Dilara Avdagiç tarafından kaleme alınan “Kırsal Bölgelerde Eğitimin Dünü, Bugünü ve Yarını” başlığıdır. Bu bölümde, kırsal bölgelerde eğitim konusu hem Türkiye’de hem de dünya genelinde çeşitli boyutlarıyla ele alınarak, kırsal kesimdeki çocuklar için uygulanabilecek olası müdahalelerin çeşitliliğini ortaya koymak amaçlanmaktadır. Yazarlar bu amaçla bölümün Ekolojik Sistemler Kuramı ve Eğitimde Etkililiğin Dinamik Modeli temel alınarak hazırlandığını ifade etmektedir. Bölüm girişinde bu şekilde teorik çerçevenin verilmesi bölümü diğerlerinden farklı kılan bir özellik olarak karşımıza çıkmaktadır. Bölümde eğitimin niteliğinin önemi, kırsal bölgelerde eğitimin tarihsel değişimi, Türkiye’de ve dünyada kırsal bölgelerde eğitimin mevcut durumu, kırsal bölgelerde eğitim için yapılabilecekler ve köy okulları değişim ağı başlıklarına yer verilmiştir. Kırsal bölgelerde eğitime dair sorunlara bakıldığında eğitimin planlanması ve öğretmenlerle ilgili sorunlar olduğu ifade edilmektedir. Öğretmen olmak ve köy öğretmeni olmanın farklı donanımlar gerektirdiği, öğretmenlerin mesleki donanımlarının ve eğitim içeriklerinin kentlerdeki okullara uygun düzenlediği bölümde dikkat çeken bir söylemdir. Öğretmen olmak ve köy öğretmeni olmak arasındaki farklılıkların kişisel deneyimler, çalışılan bölgenin şartları ve kültürel özelliklere göre şekillendiği söylenebilir. Ancak bölümde de belirtildiği gibi

öğretmenlerin mesleki donanımları ve eğitim içerikleri düzenlenirken kentlerin merkeze alındığı bir gerçektir. Kırsal bölgelerde eğitimin dünyada ve akademide daha az araştırılan ve karşılaştırılmalı çalışma sayısının daha az olduğu bir alan olduğu belirtilmektedir. Kırsal bölgelerde eğitim konusunun ayrı bir başlık olarak ele alınmayarak, eğitimin niteliği/eşitliği gibi konuların alt başlığı şeklinde görüldüğü ifade edilmektedir. Bölümde dikkat çeken bir başka nokta ise kırsal ile ilgili kararların kapsayıcı ve katılımlı bir şekilde alınmasına yapılan vurgudur. Bu üzerinde durulması gereken çok önemli bir durumdur. Çünkü bireyler kendilerini ilgilendiren kararlarda daha fazla söz sahibi olduğunda çocukların eğitime katılımı da artabilir. Öğretmen bağlamında değerlendirildiğinde ise, benzer şekilde, köy okullarında görev alma ile ilgili fikir beyan eden öğretmenler böyle bir durum söz konusu olduğunda daha istekli ve daha donanımlı olarak, yaptığı uygulamalarda kendini daha yeterli hissedebilir. Son olarak bölümde diğer bölümlerde olduğu gibi ön yargılara değinilmiştir. Hem ailelerin okula ve eğitime karşı ön yargısı hem de toplumun ve öğretmenlerin köy okullarına yönelik ön yargılarının önlenmesi kırsal bölgelerde eğitimin bugününü ve yarınını etkileyecektir.

Kitabın sonuç bölümü, Gülhan Yılmaz Bursa, Sümeyra Çelik Kahraman ve Arzu Arıkan'ın yazarlığını üstlendiği “Çocuklarla Bilimsel Araştırmalara Farklılıklar Penceresinden Bakış” başlığıdır. Bu bölüm çocukların bilimsel araştırmalara katılımı ile ilgilidir. Çocukları konu edinen birçok araştırmada bilgi kaynağı olarak ebeveynlerin ya da öğretmenlerin görülmesinin eleştirildiği ifade edilmektedir. Çocukların kendileri ile bilgileri betimleyecek kişiler olarak kabul edildikleri ve etkin katılımın vurgulandığı bu bölümde çocuk dostu tekniklere dikkat çekilmektedir. Çocukların bilimsel araştırmalara katılımı, çocuk haklarıyla ilişkilendirilmiş ve katılım, çocukların kendi görüşlerini ifade etme, karar alma süreçlerine katkıda bulunma ve değişim yaratma fırsatlarına sahip olmaları bağlamında açıklanmıştır. Bu bölüm çocuklarla yapılan bilimsel araştırmalarda çocukların araştırmaya katılımına yönelik kuramsal ve yasal temeller, etik hususlar ve çocuklarla kullanılan teknikleri açıklaması bakımından yol gösterici olmuştur. Bölümde özellikle dikkat çeken nokta ise çocuğun katılımının bir hak olduğunun kabul edilmesidir. Çocuk katılımı daha adil, saygılı, kapsayıcı bir araştırma kültürünün oluşması için göz önünde bulundurulması gereken önemli bir noktadır. Ancak bunun yapılabilmesi için zaman, uygun kaynaklar ve çocukların görüşlerine gerçekten değer veren bir araştırma yaklaşımı gerekmektedir. Ayrıca, çocukların yaşlarına ve gelişim düzeylerine uygun yöntemler kullanılarak onların katılımının desteklenmesi büyük önem taşımaktadır. Böylece, çocuklar yalnızca araştırmanın pasif nesnelere olmaktan çıkıp, aktif katılımcıları haline gelebilirler.

Sonuç olarak bu kitap toplumsal olarak görmezden gelinen çocuk gruplarını ele alarak bu konudaki eksikliklere ışık tutan bir çalışmadır. Farklı sosyal, kültürel, ekonomik geçmişe sahip çocukların gerek yaşamlarında gerekse eğitim hayatında karşılaştıkları zorlukları derinlemesine inceleyen bölümler içermektedir. Kitapta ele alınan fark edilmeyen çocukların ortak özelliği ise ön yargılardır. Ön yargılar çocukların ve ailelerinin hem toplum hem de eğitim sistemi içinde ayrımcılığa uğramalarına neden olabilmektedir. Bu kitap bilimsel araştırmalarda fark edilmeyen çocukların fark edilmesine katkı sağlamasının yanında bu ön yargıları da gözler önüne sermektedir. Tabii bu noktada gerek ön yargıları önlemek gerekse bilimsel araştırmalarda arka planda kalan çocukların görünürlüğüne artırmak her zaman kolay olmayabilir. Bu zorlukların üstesinden gelmek, öncelikle toplumsal farkındalığın artırılması ve eğitim sistemlerinin daha kapsayıcı hale getirilmesiyle mümkün olabilir. Araştırmacıların, eğitimcilerin ve politika yapıcıların bu çocuk gruplarına yönelik ön yargıları kırmak için ortak hareket etmeleri gerekmektedir. Ayrıca, bilimsel araştırmalarda çocukların seslerine daha fazla yer verilmesi, onların ihtiyaçlarını ve deneyimlerini daha iyi anlamamıza yardımcı olacaktır. Bu bağlamda, kitabın, yalnızca bir farkındalık aracı değil, aynı zamanda toplumsal değişim için bir çağrı olduğu söylenebilir.

Kaynaklar

- Alexiadou, N. (2019). Framing education policies and transitions of Roma students in Europe. *Comparative Education*, 55(3), 422-442. <https://doi.org/10.1080/03050068.2019.1619334>
- Arıkan, A (Ed). (2022). Fark Edilmeyen Çocuklar. (1. Baskı). Ankara: Eğiten Kitap
- Göç İdaresi Başkanlığı. (2024, 29 Ağustos). *Geçiçi Koruma*. <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>